

Резюме

Давидова Н. О. Конституційно-правове регулювання відносин у сфері освіти в США.

У статті розглядаються американські конституційно-правові засади регулювання відносин у сфері освіти. Конституція США не містить норм, що прямо стосуються освітніх інституцій, але Четверта, П'ята та Чотирнадцята поправки Білья здійснюють істотний вплив на освітні відносини. Конституція відносить за загальним правилом регулювання відносин у сфері освіти до компетенції легіслатур штатів, а не Конгресу.

Ключові слова: Конституція США, Перша поправка, право на свободу слова, належна правова процедура, рівний захист законом, освіта, право на освіту.

Резюме

Давыдова Н. А. Конституционно-правовое регулирование отношений в сфере образования в США.

В статье рассматриваются американские конституционно-правовые основы регулирования отношений в сфере образования. Конституция США не содержит норм, которые напрямую касаются образовательных институций, но Четвёртая, Пятая и Четырнадцатая поправки Билля о правах осуществляют существенное влияние на образовательные отношения. Конституция относит, по общему правилу, регулирование отношений в сфере образования к компетенции легислатур штатов, а не Конгресса.

Ключевые слова: Конституция США, Первая поправка, свобода слова, надлежащая правовая процедура, равная защита законом, образование, право на образование.

Summary

Davydova N. Constitutional regulation of relationships in education sphere in the USA.

The article reviews the fundamentals of American constitutional law and regulations of relationships in education. The U.S. Constitution does not contain any norms that directly influence educational institutions, but the First, Fifth and Fourteenth Amendments do apply, to substantial extent, to the relationships in education. By the prevailing standard, the Constitution refers the regulation of educational relationship to the state legislature rather than the Congress, leaving the educational law predominantly on the States rather than Federal level.

Key words: Constitution of the USA, First Amendment, freedom of speech, due process, equal protection of the laws, education, right to education.

УДК 341.17+341.181

С. П. КУБІЄВИЧ

Сергій Петрович Кубієвич, кандидат юридичних наук, доцент Івано-Франківської філії Міжнародного університету розвитку людини «Україна»

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ У РАМКАХ ОРГАНІЗАЦІЇ З БЕЗПЕКИ І СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ (ОБСЄ)

Впритул до кінця 80-х років ХХ ст. і особливо у період холодної війни можливості участі як ООН, так і регіональних організацій у вирішенні регіональних конфліктів були істотно обмежені існуючою кон'юнктурою світового правопорядку. З розпадом біполярної моделі міжнародних відносин діяльність міжнародних організацій значно активізувалась, особливо в частині попередження та вирішення міжнародних спорів.

З цією метою пропонуємо розглянути етапи формування й особливості врегулювання спорів у рамках Організації з безпеки і співробітництва в Європі та з'ясувати важливість її превентивних механізмів і засобів для усієї системи мирного вирішення міжнародних спорів

З огляду на це слід вважати, що перший етап, який був пов'язаний з відмовою від двосторонньої і переходу до багатосторонньої системи європейської безпеки – це 70-і роки ХХ століття. На цей період саме припадає початок діалогу стосовно скликання Ради із безпеки і співробітництва у Європі (далі – НБСЄ). З цього приводу слушним є висловлювання юриста-міжнародника Л. Калфіша, який зауважив, що у протистоянні Захід-Схід одним із основних завдань НБСЄ стала стабілізація відносин з метою забезпечення мінімального миру та безпеки на континенті¹.

Основною для створення механізму мирного вирішення спорів було підписання Заключного акта НБСЄ 1975 р., в якому з-поміж інших принципів було закріплено принцип заборони застосування сили або погрози нею та принцип мирного вирішення спорів. Не применшуючи значення інших основних принципів міжнародного права, необхідно зазначити, що саме ці два принципи мають ключове значення у створенні основ європейської моделі безпеки, механізму мирного вирішення спорів. Важливу роль у появі принципу мирного вирішення спорів у Заключному акті НБСЄ відіграв перший проект Федерального політичного департаменту

Швейцарії 1973 р. щодо створення системи мирного врегулювання спорів. Згодом, зокрема у 1978 р., це дало поштовх для скликання у 1978 р. в Монтрі Наради експертів держав НБСЄ з мирного врегулювання спорів. На цій нараді розглянули другий проект Швейцарії стосовно створення системи мирного вирішення спорів. Серед пропозицій цієї країни слід виокремити обмеження юрисдикції арбітражу та його компетенції, а також положення щодо необхідності періодичного перегляду механізму мирного вирішення спорів.

Процес становлення механізму мирного вирішення спорів в ОБСЄ отримав своє продовження на нараді експертів з мирного врегулювання спорів, яка пройшла у 1984 р. в Афінах. На цій нараді колишній Радянський Союз виявив готовність щодо застосування процедури примирення в окремих спорах. Навіть за таких умов розробка механізму мирного вирішення спорів продовжувала відбуватись за рахунок обміну пропозиціями сторін, а її формальне закріплення відкладалось на невизначений термін. Одним із небагатьох досягнень наради експертів в Афінах стало прийняття положення щодо можливості участі третьої сторони у вирішенні спорів.

Наступний етап становлення механізму мирного вирішення спорів в ОБСЄ пов'язують із проведенням Наради на вищому рівні за участі глав держав і урядів у 1990 році. Проте, як і у випадку із Народою експертів у Афінах між державами-учасниками НБСЄ, не було вироблено єдиних підходів з цього питання. Натомість сторони прийняли рішення щодо необхідності включення цього питання у порядок денний зустрічі експертів з мирного врегулювання спорів у Валлетті у 1992 році.

Починаючи із цього періоду, а саме зустрічі у Валлетті 1992 р., намітились об'єктивні передумови для успішного завершення процесу створення механізму мирного вирішення спорів. Незважаючи на те, що сторонами було досягнуто значного прогресу в цьому питанні, істотним недоліком виробленого механізму стало те, що принцип звернення у арбітраж або до інших судових органів залишився загальним принципом системи мирного вирішення спорів, який не мав прикладного значення для НБСЄ. Крім того, державам-учасникам не вдалося узгодити позиції стосовно наділення механізму з урегулювання спорів або Центру із попередження конфліктів повноваженнями приймати на розгляд за власною ініціативою або у інший спосіб врегулювання спору без згоди на це сторін спору.

Одним із результатів зустрічі у Валлетті стало створення загальноєвропейського механізму мирного вирішення спорів, згідно з яким допускається участь третьої сторони. Щоправда, він не був наділений юридично обов'язковою силою. Тому будь-яка сторона спору могла відмовитись від процедури мирного вирішення спорів на тій підставі, що остання носила факультативний характер. Очевидно, що саме у зв'язку з цим жоден із існуючих спорів у Європі не було вирішено із застосуванням механізму мирного вирішення спорів, виробленого на зустрічі у Валлетті.

Механізм мирного вирішення спорів виступав центральним питанням під час проведення Наради держав-учасниць у Берліні в 1991 році. Прикметно, що саме на цій нараді Центр із попередження конфліктів визнано відповідальним інститутом за реалізацію механізму мирного вирішення спорів. Важливим заходом щодо забезпечення миру й безпеки, вжитим на зустрічі у Берліні, слід вважати схвалення механізму для консультацій та співробітництва у надзвичайних ситуаціях, що передбачав участь ОБСЄ в мирному врегулюванні спорів. На практиці цей механізм було використано для врегулювання ситуації щодо колишньої Югославії.

На зустрічі Ради міністрів закордонних справ у Празі 1992 р. було розглянуто можливість участі НБСЄ у мирному вирішенні спорів у випадках грубого порушення прав людини². З огляду на це Рада визнала за необхідне вивчити можливість вдосконалення існуючих механізмів місії зі встановлення фактів, місії доповідачів, місії з спостереження, добрих послуг, консультацій і примирення та водночас їх застосування у таких ситуаціях.

Крім того, одна із пропозицій, висунута на зустрічі у Празі 1992 р., стосувалась проекту угоди про створення Суду із примирення і арбітражу. З цією метою створено групу експертів з числа юристів-міжнародників, завданням яких стала розробка проекту статуту суду та подальший розвиток існуючої системи мирного вирішення спорів. Того ж року під час зустрічі у Гельсінкі Франція та Німеччина у співавторстві, за підтримки 14 інших держав, висунули проект конвенції із примирення і арбітражу.

Зустріч, яка відбулась у Женеві 1992 р., завершилась прийняттям рішення про мирне вирішення спорів, яке включало тексти чотирьох угод, що підлягали подальшому схваленню Радою НБСЄ. Перша із угод рішення про мирне вирішення спорів стосувалась внесення поправок у положення з мирного вирішення спорів, розроблених у Валлетті 1992 року. Суть поправки (автори – США і Швейцарія) полягала у спрощенні процедури створення механізму НБСЄ з мирного вирішення спорів.

Іншою угодою, що являла собою невід'ємну частину рішення про мирне вирішення спорів, яка заслуговує на увагу, виступає конвенція із примирення і арбітражу в рамках НБСЄ. Порядок створення суду, згідно з положеннями конвенції, нагадує відповідні правила, які застосовуються до Постійної палати третейського суду. Норми процесуального і процедурного характеру, якими слід керуватись комісіям з примирення і арбітражним трибуналам, визначаються регламентом суду.

Важливі положення, які вміщує конвенція з примирення і арбітражу в рамках НБСЄ 1992 р., закріплені у Главі 3 – «Примирення». Відповідно до процедури створення комісії з примирення, сторона, яка виступає із ініціативою її створення, подає заяву, в якій вказує відомості щодо сторін і предмета спору. Крім того, в такій заяві обов'язково слід зазначити ті засоби мирного вирішення спорів, які були використані сторонами з метою врегулювання конфлікту.

Окрема глава конвенції присвячена процедурі застосування арбітражу як мирного засобу вирішення спорів. Процедура арбітражу в редакції тексту конвенції із примирення і арбітражу в рамках НБСЄ 1992 р. свідчить про її факультативний характер³.

Важливим застереженням, яке стосується арбітражу, виступає те, що рішення, ухвалені арбітражем, може поширюватись на усі спори, за винятком спорів, котрі стосуються територіальної цілісності держави, національної оборони, суверенітету. Гнучкість процедури арбітражу вбачається у можливості участі в ньому третьою стороною, яка не є учасником конвенції із примирення і арбітражу.

Особливе місце в рішенні про мирне вирішення спорів займає Положення про комісію НБСЄ з примирення. Згідно з цим документом передбачено можливість передачі спору між державами-учасниками НБСЄ на розгляд комісії, якщо з цього приводу досягнуто взаємної згоди. Недоліком положення про комісію НБСЄ з примирення виступає можливість її застосування у спорах між двома державами, що виключає участь декількох держав у врегулюванні конфлікту.

Станом на сьогоднішній день в ОБСЄ існують наступні механізми мирного вирішення спорів у рамках ОБСЄ: військовий антикризовий механізм (віденський механізм), механізм консультацій та співпраці з надзвичайних ситуацій (берлінський механізм), механізм з людського виміру (московський механізм), механізм раннього попередження та ранніх дій Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин, механізми мирного вирішення спорів. Крім вищенаведених механізмів, існують ще й певні процедури (примирення, арбітражу) і система раннього попередження перед Керівною радою ОБСЄ.

Військовий антикризовий механізм (Механізм консультацій та співпраці щодо незвичайних військових дій) належить до інструментів верифікації (перевірки) і проведення заходів довіри у військовій сфері. Механізм консультацій та співпраці щодо незвичайних військових дій закріплений Віденським документом про засоби побудови довіри і безпеки 1990 р. на Паризькій зустрічі на вищому рівні⁴.

Згідно зі ст. 17 держави-учасниці ОБСЄ «будуть проводити взаємні консультації і будуть співпрацювати одна з одною у випадку надзвичайних і незапланованих дій збройних сил поза звичайним місцем дислокації у мирний час, якщо ці дії досягають значних масштабів, відбуваються в зоні, що підлягає засобам побудови довіри і безпеки та викликають занепокоєння однієї з держав-учасниць»⁵.

Цей механізм встановлено з метою усунення загрози збройних конфліктів між учасниками ОБСЄ та протидії сутички між ними у зв'язку з введеним спором силових аргументів. Негативна риса такого механізму – це те, що він у своїй сьогоднішній формі може застосовуватись лише при міждержавних конфліктах, але не спроможний реагувати на всі внутрішні суспільні потенційні конфлікти у просторі ОБСЄ.

Механізм консультацій та співпраці з надзвичайних ситуацій встановлений в Берліні на зустрічі Керівної ради 19–20 червня 1991 р. «механізм консультацій та співпраці, що стосується виняткових ситуацій»⁶. Цей механізм передбачає, що у випадку виникнення загрозової ситуації, котра з'явилася внаслідок порушення одного із принципів Заключного Акта НБСЄ, або серйозних перешкод, що загрожують миру, безпеці й стабільності – держави-учасниці розпочнуть консультації і співпрацю, щоб усунути таку загрозу⁷.

Той факт, що при переліку усіх принципів Заключного акта принцип неутручання у внутрішні справи згадується окремо, свідчить про важливість значення, яке вкладають автори документа у це положення. Тим самим механізм консультацій і співпраці щодо надзвичайних ситуацій позбувається суттєвого важеля, якщо вважати, що утискання національних меншин та порушення прав людини в окремій державі підпадають під сферу внутрішньодержавних справ, і, таким чином, виключають застосування механізму⁸.

Механізм з людського виміру з'явився в результаті модифікації чотириетапного механізму 4 жовтня 1991 р. на московській Конференції ОБСЄ з людського виміру, встановленого в 1989 р. у Відні, а пізніше підтвердженого в Копенгагені і Гельсінкі.

Під поняттям «людського виміру» слід розуміти «сукупність взятих на себе у Заключному акті та інших документах ОБСЄ зобов'язань щодо поваги до усіх прав та основних свобод людини, людських контактів та інших питань такого ж гуманітарного характеру»⁹.

Метою механізму є сприяння шляхом діалогу та співпраці заходам, спрямованим на зміцнення поваги до прав і свобод людини, демократії та верховенства права, а також вирішення визначених питань, що входять до його компетенції (п. 1)¹⁰. Механізм з «людського виміру» охоплює, по-перше, процедуру консультацій (двосторонні переговори та обмін інформацією) та, по-друге, процедуру направлення місій експертів (2а) та місій доповідачів (2б) з метою з'ясування ситуації на місці.

Що стосується механізму раннього попередження та ранніх дій Верховного комісара з питань національних меншин (далі – ВКНМ), то слід зазначити, що він з'явився як наслідок війни в колишній Югославії. Так, ОБСЄ в 1992 р. у Гельсінкі запровадила посаду «Верховного комісара з питань національних меншин», завданнями якого є: «забезпечувати на якомога ранній фазі «ранне попередження» та, за певних обставин, «ранні дії» відносно напруження в питаннях національних меншин, яке ще не вийшло за рамки першої попереджувальної фази, але, на думку Верховного комісара, має потенціал перерости у конфлікт в межах простору ОБСЄ, що негативно впливатиме на мир, стабільність та відносини між державами-учасниками та вимагатиме уваги та дій з боку Керівної ради» (п. 3).

У прибалтійських державах ВКНМ значною мірою посприяв модифікації законів про статус іноземців, в Угорщині та Словаччині запровадив дворічну місію експертів, він також вжив окремих заходів зі сприяння розвитку мов меншин в Албанії та Македонії, а в Україні за його порадою було запроваджено довгострокову місію. Крім того, він за поданням держав ОБСЄ займався вивченням ситуації з народами сінтів та ромів.

Згідно з даним мандатом йому заборонено контакт з групами, які здійснюють терористичну діяльність чи схвалюють її, хоча посередництво саме у випадках, коли етнонаціоналістичні групи підтримують антидержавні насильницькі дії, а так буває у більшості випадків, було б дуже необхідним. І це стосується не лише Балкан: тероризм ЕТА у країні басків, прагнення до відокремлення на Корсиці чи проблема Кіпру потребують не менших посередницьких зусиль ВКНМ.

ВКНМ категорично не є «омбудсменом з питань національних меншин», тобто він не приймає жодних індивідуальних скарг і не є апеляційною інстанцією для переслідуваних меншин, а являє собою «Верховного комісара з питань меншин». Також і в цьому питанні при формулюванні мандату було знайдено компроміс, оскільки деякі держави не хотіли змінювати своєї процедури щодо меншин.

За час своєї попередньої діяльності Комісар ввів «практику регулярних візитів у країни, у котрих з'являються проблеми на етнічному ґрунті, у тому числі поїздки у регіони, де число меншин є значним, де проблеми можуть набувати особливої гостроти або де ситуація може на це вказувати».

¹ *Caflish L. Revue Generale de Droit International Public: Vers des mecanismes pan-Europeens de reglement pacifique des differends / L. Caflish. T. XCVII. – Paris, 1993 / L. Caflish. – P. 191.*

² Пражские документы второго совещания Совета СБСЕ 3–31 января 1992 года / Документ на офиц. сайте ОБСЕ : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.osce.org/docs/russian/1990-1999/mcs/2prag92r.htm>

³ Конвенция по примирению и арбитражу в рамках СБСЕ / Международное право: сб. документов / сост.: К. А. Бекашев, А. Г. Ходаков. – М. : БЕК, 1996. – С. 15.

⁴ *Vetschera H. Die sicherheitspolitische Rolle der KSZE: Krisenmechanismen, Konfliktverhuerung und präventive Diplomatie, in Österreichisches Jahrbuch für Internationale Politik 9 (1992). – P. 92–134.*

⁵ *Grudzinski P. KBWE / OBWE: wobec problemow pokoju i bezpieczenstwa regionalnego. – Warszawa 2002. – S. 228–229.*

⁶ *Oellers-Frahm K. Die obligatorische Komponente in der Sueltbellegung in Rahmen der KSZE, in ZaöRV 51 (1991). – P. 71.*

⁷ *Laubacher-Kubat E. Einmischung für den Frieden: Prävention und Bearbeitung ethnopolitischer Konflikte. – Chur; Zürich: Rüegger, 2000. – P. 122.*

⁸ *Jarząbek W. Polska wobec Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Plany i rzeczywistość 1964–1975, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2008, (S. 218). – S. 185.*

⁹ «Вызов времени перемен», четвертая встреча на высшем уровне : заключительный Хельсинский документ // Документы по человеческому измерению ОБСЕ. – Варшава : БДИПЛ, 1995. – С. 37.

¹⁰ Итоговый документ Венской встречи, состоявшейся на основе положений Заключительного Акта, относящихся к дальнейшим шагам после Совещания // Документы по человеческому измерению ОБСЕ. – Варшава : БДИПЛ, 1995. – С. 69.

Резюме

Кубієвич С. П. Етапи формування та особливості врегулювання спорів у рамках Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЕ).

У даній статті автором було зроблено спробу розглянути етапи та особливості врегулювання спорів в рамках Організації з безпеки і співробітництва в Європі шляхом задіяння превентивних механізмів ОБСЕ. Юридичну основу механізмів врегулювання спорів в рамках Організації з безпеки і співробітництва в Європі становлять: військовий антикризовий механізм, механізм консультацій та співпраці з надзвичайних ситуацій, механізм з людського виміру, механізм раннього попередження та ранніх дій Верховного комісара ОБСЕ у справах національних меншин, механізми мирного вирішення спорів.

Ключові слова: Нарада з безпеки і співробітництва в Європі, Організація з безпеки і співробітництва в Європі, військовий антикризовий механізм, механізм консультацій та співпраці з надзвичайних ситуацій, механізм з людського виміру, Верховний комісар ОБСЕ у справах національних меншин, механізм мирного вирішення спорів.

Резюме

Кубієвич С. П. Этапы формирования и особенности урегулирования споров в рамках Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ).

В данной статье автор рассматривает этапы и особенности применения международно-правовых механизмов урегулирования споров в рамках Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе на основании анализа внутренних документов организации и общих международно-правовых норм и принципов урегулирования международных споров. Особое внимание уделено вопросам гибкости и эффективности применения механизмов. Учитывая тот факт, что абсолютно все механизмы ОБСЕ основаны на политических, а не на юридических обязательствах государств-членов ОБСЕ, это в некоторых ситуациях усложняет процедуры фактического применения таких механизмов на территории государств-членов, но в то же время позволяет организации быстро реагировать на сложившиеся кризисные ситуации и конфликты.

Ключевые слова: Совещание по безопасности и сотрудничеству в Европе, Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе, механизмы урегулирования международных споров, Верховный комиссар ОБСЕ по делам национальных меньшинств, человеческое измерение, антикризисные механизмы.

Summary

Kubiievych S. Stages of forming and peculiarities of peaceful settlement in the OSCE region.

The article under study presents analyses of some theoretical and practical issues of OSCE's legal personality mainly its international responsibility particularly analyzing articles of UN Commission of international law on this question.

Key words: CSCE, OSCE, The OSCE Higher Commissioner on National Minorities, human dimension, anti-crises mechanisms, mechanisms of peaceful settlement.

М. І. ОТРОШ

Михайло Іванович Отрош, кандидат юридичних наук, докторант Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ДО ПИТАННЯ ЩОДО СТАТУСУ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Згідно з параграфом 1 канону 113 Кодексу канонічного права (далі –ККП) «Католицька Церква та Апостольський Престол є моральними особами згідно з самим Божественним установленням»¹; цим самим відразу обумовлюється специфічна природа взаємозв'язку між згаданими інститутами та фактичним злиттям їх правових порядків. Про це докладно йтиметься нижче, коли ми проаналізуємо поняття «Католицька Церква» як соціальний інститут і особливий правовий порядок. Відповідно до католицької доктрини, Католицька Церква заснована і очолювана Ісусом Христом, яку Він призначив усьому людству заради його спасіння і в якій присутня вся повнота засобів спасіння (правильне і повне сповідання віри, здійснення всіх церковних таїнств, священницьке служіння з рукопокладення відповідно до апостольського наступництва). Ісус Христос управляє Католицькою Церквою через Папу Римського та єпископів, які знаходяться з ним у канонічному спілкуванні, тому Католицьку Церкву іноді називають Римсько-Католицькою².

Слово «католицька» походить від грецького прикметника *καθολική* («загальна», «вселенська»), що вже в давнину означало один з найважливіших атрибутів Христової Церкви – кафоличність. Церква називається католицькою (кафоличною), оскільки в ній присутня вся повнота засобів спасіння, а також тому, що з волі свого Засновника вона покликана розповсюдитися по всій землі (пор. Мт. 28, 19–20)³, щоб «об'єднати все людство... під Главою Христом у єдності Його Духа»⁴.

З самого початку Католицька Церква існувала у громаді апостолів. Єпископи, які управляють Католицькою Церквою, є наступниками (спадкоємцями) апостолів. Апостолу Петру Ісус Христос довірив особливу роль – бути основою і пастирем всієї Церкви (пор. Мт. 16, 18–19; Ін. 21, 15–17)⁵. Після того, як у 1054 р. відбувся розкол Церков Сходу і Заходу, за західною Церквою, яка зберегла єдність з Папою Римським, закріпилася назва «Католицька Церква», а за східною – «Православна Церква».

Вищу, повну, безпосередню, вселенську та ординарну владу в Католицькій Церкві має Папа Римський (ККП, канони 331–335). Дорадчими органами при Папі Римському є колегія кардиналів і синод єпископів (ККП, канони 342–348). Адміністративний апарат, який допомагає Папі Римському здійснювати його служіння, носить назву Римська курія (це перша вища інстанція влади), до складу якої входять Державний секретаріат, конгрегації римські, суди та інші установи. Другою вищою інстанцією влади у Католицькій Церкві є Колегія єпископів, які здійснюють своє служіння під керівництвом Папи Римського (ККП, канон 339)⁶. Єпископська колегіальність у керівництві Церквою проявляється у зібраннях єпископів того чи іншого регіону (єпископських синодах) і вселенських соборах, які представляють всю Католицьку Церкву.

Католицька Церква має пірамідальну структуру і складається з окремих Церков, які становлять собою дієцезії та єпархії або прирівняні до них територіальні прелатури, територіальні абатства, апостольські вікаріати, апостольські префектури, апостольські адміністрації, військові ординаріати, а у Східних Католицьких Церквах – також екзархати. На чолі окремої Церкви стоїть єпархіальний єпископ або, відповідно, апостольський вікарій, апостольський префект, апостольський адміністратор і т.д. У великих і густонаселених єпархіях єпархіальному єпископу можуть надавати допомогу єпископи-коад'ютори та єпископи-помічники.

Кожна дієцезія чи єпархія налічує певну кількість парафій, що є базовими структурними одиницями Католицької Церкви. За діяльністю парафій відповідають парохі, які перебувають у єдності зі своїми дієцезіальними єпископами. Дієцезіальні єпископи тісно пов'язані зі Святішим Отцем, Єпископом Риму. Святіший Отець очолює Церкву і є гарантом єдності Католицької Церкви.

Існують ще й інші форми церковної організації. Декілька дієцезій (єпархій) однієї області можуть скласти митрополію (церковну провінцію); на чолі неї стоїть єпископ, який має ранг митрополита (ККП, канони 431–432). У деяких країнах (Італія, Бразилія, США та інші) митрополії об'єднуються в церковні регіони (ККП, канон 433)⁷. У більшості держав католицький єпископат утворює Конференцію єпископів, яка наділена правом вирішення багатьох питань, що стосуються Католицької Церкви у відповідній країні. Єпископи ж східних обрядів звичайно об'єднуються в Синод єпископів даної країни. На континентальному рівні існують Континентальні єпископські конференції. Деякими найважливішими дієцезіями керують архієпископи або кардинали.

Католицька Церква має різні обряди. У західній традиції переважає латинський обряд і більшість католиків всього світу належать саме до цього обряду. Окрім того, до Католицької Церкви входять Східні Католицькі Церкви, які мають статус Церков *sui iuris*. Вони належать до однієї з п'яти обрядових традицій: олександрійської, антиохійської, візантійської, халдейської та вірменської. Українська Греко-Католицька